

הרב יואל הלוי ראזנער

מח"ס מנחה עריבה על הל' עירובין
ברוקלין נ.י.

בירור שיטת הפוסקים בשיעור מיל

ולדבריו של הבני ציון הרי חסר מהיום כשיעור ד' מיל שהוא יותר משעה וליכא שיעור ט"ו מיל וכו' ולחידושו הנ"ל הרי חסר מזמן השחיטה כשיעור ד' או ה' מיל זת"ד.

ודבריו אינם מובנים כלל דהוא החליט בכונת הגמ' דיש ט"ו מילין מחצות היום עד השקיעה המקובלת הנפוץ, לפיכך הוקשה לו דאם נקדים תחילת השקיעה בד' מילין מהשקיעה המקובלת לא יהיה ט"ו מילין מחצות עד תחילת השקיעה. אך כל זה הוא לפי החלטתו אבל הרי ע"ז עצמו אנו דנין כי לפי מה שביירנו דתחילת השקיעה הוא ג' מילין ורביע קודם שקיעה הנראית א"כ הרי מעולם לא אמר הגמ' דיש ט"ו מילין מחצות עד שקיעה הנראית, וכונת הגמ' הוא דיש ט"ו מילין מחצות עד תחילת השקיעה שהוא זמן הרבה לפני שקיעה הנראית.

כל הג' שיטות בשיעור מיל שכתבו הפוסקים שהוא שיעור יח דקות או כב דקות וחצי או כד דקות יתכן גם לפי שיטת הבני ציון בתחילת השקיעה

עוד כתב שם לתמוה על הבני ציון ולדבריו ליכא חשבון שיעור המיל לפי"ד הפוסקים בסימן תנ"ט בח"י והגר"א שהוא י"ח דקות או כ"ב או כ"ד דקות שהוא לפי חשבון עשרה פרסאות ביום. והרי לדבריו חסר מחשבון שעות היום כשיעור ד' או ה' מיל ולפי"ז נשתנה ג"כ שיעור המיל עכ"ל.

ודבריו אינם נכונים דבאמת גם לפי שיטה המחודשת בזמן תחילת שקיעה ראשונה יתכן כל הג' שיטות בשיעור מיל היינו י"ח דקות וכ"ב וחצי דקות וכ"ד דקות. ואדרבה אם נקדים זמן השקיעה מהשקיעה מקובלת יתישב

הנה ידוע בשערים המצוינים בהלכה שיטת "הבני ציון" בענין בין השמשות דחידש דר"ת אזיל ג"כ בשיטת הגאונים וכשהשמש מתכסה מעינינו הוא כבר סוף השקיעה ומתחיל אז ביהשמש"ש ושקיעה ראשונה הוא ג' מילין ורביע לפני זה. וכבר קדמו בעל חידושי הרו"ח בחידוש זה. ונמצא כדבריו בשו"ת מהר"ח אור זרוע סימן קפו ובחידושי המאירי שבת דף לה וכהיום הרבה ת"ח תפסו שיטה זו וגם בקובץ זו פלפלו הרבה בענין זה ויש אתי בכתובים קונטרס ארוך בענין זה לברר היטב שיטה זו שאין המקום כאן להאריך בזה. ומתוך שעסקנו בענין זה עלה בדינו ת"ל לברר שיטת פוסקים הראשונים בענין שיעור מיל והוא קשור עם שיטה המחודשת בשיטת ר"ת דלשיטת הבני ציון יתישב כמה דברים בענין שיעור מיל.

א

בדברי הגמ' פסחים דיש ט"ו מיל מחצות עד השקיעה הבונה זמן רב לפני השקיעה הנראית

הנה בספר "אורות חיים" כתב הרבה השגות על שיטת הבני ציון וכבר כתבתי בקונטרסי להשיב על כל דבריו. וכאן נבוא רק על דבר אחד מה שכתב שם בעמוד תסב דדברי הבני ציון תמוהים ונפרכים מסוגיא מפורשת פסחים צ"ג דקאמר עולא מן המודיעים לירושלים ט"ו מיל כי הא דארבב"ח כמה מהלך אדם ביום עשרה פרסאות וכו' הרי מבואר דשחיטת הפסח אינו כשר כ"א עד תחילת השקיעה עי"ש פרש"י. ובתוס' כתבו דלר"ת ילפינן מגזיה"כ דדם נפסל מתחילת שקיעה"ח מפסוק ביום הקריבו.

בכמו חודש אחד קודם תקופת ניסן וחודש אחד אחר תקופת תשרי שבזמנים אלו היום יש לו י"ב שעות מעלות השחר עד צאת הכוכבים וכן הלילה הוא י"ב שעות משעת צאה"כ עד ע"ה. אך תמה ע"ז דשיטת רש"י אינו כן דהרי כתב דמהלך אדם ביום בינוני בתקופת ניסן ותשרי שהיום ולילה שוין. משמע שחושב מנץ החמה עד השקיעה וכן מוכח בגמ' דר' יוחנן איירי בתקופת ניסן דהרי קאי על מתני' דאיזו דרך רחוקה וקאמר דמפלגא יומא לאורתא איכא ט"ו מילין הרי דמיירי מקרבן פסח דאיתיה בתקופת ניסן ות"ד.

ולענ"ד נראה דברי הפוסקים נכונים ודברי הפר"ח קשה וגם דברי הגר"א והח"י לא ידעתי להולמם, דהרי מה שיש י"ב שעות מהנץ עד השקיעה הוא ביום ראשון מתקופת ניסן ותשרי, אבל מהכ"ת דר' יוחנן מיירי דיום התקופה חל בערב פסח הרי יכול להיות דהתקופה כבר חל שני שבועות או שלשה שבועות קודם הפסח וא"כ הרי איכא יותר מט"ו מיל מחצות עד סוף זמן שחיטת הפסח ואיך קאמר עולא סתמא דבט"ו מיל הוא דרך רחוקה. וע"כ מה דאמר עולא דהשיעור הוא ט"ו מיל אין כונתו בכל שנה רק באותה השנה דחל ערב פסח ביום בינוני, וגם דברי ר' יוחנן צריך לאוקמא ביום בינוני. וכיון דיום של תורה הוא מעה"ש עד צה"כ וגם שיעור מהלך אדם ביום אחד דמיירי ר' יוחנן הוא מע"ה עד צאה"כ כמפורש בגמ', א"כ הדין נותן דיום בינוני מקרי כשיש י"ב שעות מע"ה עד צאת הכוכבים, ולפמ"ש הפר"ח דחודש אחד קודם התקופה יש י"ב שעות מע"ה עד צאה"כ א"כ מיירי ר' יוחנן מחודש אחד קודם התקופה וגם משכחת לה שיחול יום בינוני בערב פסח אם חל תקופת ניסן חודש אחד אחר הפסח, נמצא דבערב פסח הוא חודש קודם התקופה ויש י"ב שעות מע"ה עד צאה"כ.

וגם דברי רש"י יתפרש כן שכתב וביום בינוני בתקופת ניסן ותשרי שהימים והלילה שוין וע"כ דכונתו דהיום "מע"ה עד צאה"כ"

תמיהות האחרונים על שיטת התרומת הדשן וכל העקוב יעשה למישור כאשר אבאר.

ב

ישוב דברי התה"ד בשיעור מיל מקושית החק יעקב והביאור הגר"א ע"פ דברי הפר"ח דהראשונים חשבו יום בינוני בחודש אחד לפני תקופת ניסן

ומקודם נבאר שיטת התרוה"ד בענין שיעור מיל. הנה שיטת התרוה"ד והש"ע ורוב הפוסקים דשיעור מיל הוא י"ח דקות. וכתב התה"ד הטעם דלפי מה דאמר ר' יוחנן בפסחים מהלך אדם בינוני עשרה פרסאות ביום ובעשר פרסאות איכא ארבעים מילין וביום בינוני איכא י"ב שעות וכשתחלוק י"ב שעות לארבעים מילין עולה לכל מיל י"ח דקות עיין בחק יעקב סימן תנ"ט אות י' שהאריך לבאר החשבון. אמנם כל האחרונים תמהו על התרוה"ד עיין בחק יעקב שם ובביאור הגר"א שם שתמהו מאד על שיטה זו דהרי הדבר ידוע בחוש וכן כתבו כל התוכנים דביום בינוני בתקופת ניסן ותשרי איכא י"ב שעות מנץ החמה עד שקיעת החמה ומע"ה עד צאת הכוכבים איכא ט"ו שעות. והרי מבואר בגמ' פסחים צג: דהעשרה פרסאות שאדם הולך ביום אחד מתחיל מע"ה עד צאת הכוכבים, ומהנץ עד השקיעה איכא רק שלשים מיל (או ל"ב מיל) וא"כ כשתחלק הי"ב שעות מהנץ עד השקיעה לשלשים מיל עולה לכל מיל כ"ד דקות, וזה מתאים שפיר כשיטת הרמב"ם בפירוש המשניות פרק אלו עוברין. וכן תמה במנחת כהן מאמר ראשון פ"ד. ולא מצאו כל אנשי חיל ידיהם לישב את דברי התרוה"ד וכל הפוסקים.

ונלענ"ד לבאר דברי הפוסקים דהנה הפר"ח בספרו דבי שימשי בתחילת מאמר שני כתב, דלפי דברי הש"ע והראשונים שכתבו מיל הוא שיעור י"ח דקות צ"ל דר' יוחנן לא מיירי ביום בינוני בתקופת ניסן ותשרי אלא

בתקופת ניסן משום דאין מעברין השנה משום התקופה לבדה

ואין להקשות הרי אם חל תקופת ניסן אחר הפסח מעברין השנה ז"א, דהרי תניא בסנהדרין יא: על שלשה דברים מעברין השנה על האביב ועל פירות האילן ועל התקופה על שנים מהן מעברין ועל אחד מהן אין מעברין א"כ אף שחל התקופה אחר הפסח אין מעברין השנה אם כבר איכא אביב ופירות האילן. ואף שדעת הרמב"ם פ"ד מהלכות קידוש החודש דעל תקופה לבדה מעברין. וכן דעת התוס' ר"ה דף כ"א והיד רמה סנהדרין שם. מ"מ דעת שאר ראשונים אינו כן עיין בתוס' הרא"ש ר"ה דף כ"א דס"ל דאפי' על תקופת ניסן אין מעברין על התקופה לבדה. ועיין בספר שקל הקודש על הלכות קידוש החודש מהגר"ח קניבסקי פ"ד ה"ג בביה"ל (ד"ה כדי) שכתב דדעת רש"י והריב"א דאין מעברין על תקופת ניסן לבדה, וכן מוכח דעת רבנו יונה סנהדרין י"ב ד"ה אין עי"ש. וכן העלה בספר "סנהדרי קטנה" על סנהדרין דדעת רש"י דאין מעברין על תקופת ניסן לבדה ומה דמבואר ברי"ה דמעברין על תקופת ניסן כונתו דוקא אם איכא עוד אחרת בהדה כמ"ש בתוס' הרא"ש. עוד מבואר בדבריו דכל הדין בתקופת ניסן צריך לחול קודם הפסח אתי דוקא לאחרים דרק הם דרשו הקרא דשמור את חודש האביב שמור אביב של תקופה שיהא בחודש ניסן. אבל שאר תנאים לא ס"ל כן. וכן כתב רש"י ברי"ה דף כ"א ולא תחיש לה למימר יחידאה הוא עי"ש. וכן מפורש בחידושי הר"ן סנהדרין י"ג ד"ה אחרים בשם הרמב"ן וז"ל, ולהרמב"ן ז"ל דרך אחרת ואמר וכו' אלא לאחרים דקיימי בתקופת ניסן דס"ל דמעברין את השנה בשביל דבר זה בלבד שהוא לדבריהם מצוה מפורשת מן התורה על האביב של תבואה שהיא בחודש ניסן ואין לשנות עי"ש.

הרי דרק אחרים ס"ל דמעברין בשביל תקופת ניסן לבד ושאר תנאים לא ס"ל כן ומשונה שפיר פירש עולא מתני' בפסחים את

שוין להלילה דהרי קאי על מהלך אדם "ביום" ומבואר בגמ' דמהלך אדם הוא מע"ה עד צאה"כ וע"כ כונתו דבימי ניסן של הלבנה אינו ממש בתקופת ניסן של החמה, ממילא נמצא דבימי ניסן משכחת לה שהיום מע"ה עד צאה"כ שוה להלילה. וכ"כ להדיא במראה הפנים על הירושלמי ברכות דף ד. (ד"ה אם) דמה דאמר שם דבתקופת ניסן ותשרי היום והלילה שוין אין הכונה ביום התקופה ממש אלא סמוך לה או קודם או מאוחר עי"ש.

ומה שרצה הפר"ח לומר בכונת רש"י דמאי דאמרינן מהלך אדם ביום עשרה פרסאות ביום בינוני דתקופת ניסן ותשרי שהימים והלילות שוין דר"ל דשוין מהזריחה עד השקיעה, אבל העשרה פרסאות ביום מע"ה עד צאה"כ הוא של י"ו שעות מהשעות השוות. לא ידעתי איך יכולים להעמיס כן בכונת רש"י דרצה לפרש איזה יום מיירי ר' יוחנן והרי ר' יוחנן רוצה לאשמעינן כמה יכול אדם לילך ביום בינוני, וכיון דמהלך אדם הוא מע"ה עד צאה"כ כמבואר בגמ' וכן הוא שיטת רש"י גם למסקנא, א"כ איך יקרא יום בינוני כשיש י"ב שעות מנץ עד השקיעה והרי הולך יותר עד צאה"כ וא"כ לענין הליכה ודאי שא"א להקרא יום בינוני אלא כשיש י"ב שעות מע"ה עד צאה"כ. וכן מצאתי בשו"ת חוט השני סימן צז שתמה על המעדני מלך שרוצה לחשב היום מהנץ עד השקיעה וז"ל, ואף אם הונח דבמקומות אחרים מחשב היום רק מהזריחה עד השקיעה מ"מ שם בסוגיא אין הדעת סובל לפרש מ"ש מהלך יום עשרה פרסאות שיהיה פי' מע"ה עד צאה"כ ויחשב י"ב שעות דיום מזריחה עד שקיעה והי מהלך אדם י"ו שעות ונשארים לילה רק החצי עי"ש. וע"כ כמו שפירשתי בהגמ' מיירי דכשחל ערב פסח חודש אחד קודם התקופה ואז איכא י"ב שעות מע"ה עד צאה"כ.

ג

יבאר דמשכחת לה דערב פסח לא יחול

מע"ה עד צאה"כ, וא"כ שפיר יתפרש דברי הגמ' דתקופת ניסן חל שבוע או שתי שבועות אחר ערב פסח.

והשתא אדרבה לשיטתינו ולשיטת הבני ציון שתחילת השקיעה מקדים הרבה לשקיעה הנראית נתישב תמיהות האחרונים על שיטת התורה"ד דשיעור מיל הוא י"ח דקות. דלפי שיטתינו נמצא דיום בינוני קרוב יותר ליום התקופה.

ולשיטת הרמב"ם דשיעור מיל הוא כ"ד דקות והוא שיעור ל' מילין ליי"ב שעות מהנץ החמה עד השקיעה נמי א"ש לומר דתחילת השקיעה הוא זמן הרבה קודם שקיעה הנראית. דהנה כבר כתבו המפרשים דהרמב"ם פסק כשיטת הגאונים. וכבר פירשנו בהקונטרס דלשיטת הגאונים מה דאמר הגמ' דמשקיעת החמה עד צאת הכוכבים הוא ד' מילין הכונה דמסוף השקיעה עד צאת כל הכוכבים הוא ד' מילין ומסוף השקיעה עד יציאת ג' כוכבים בלבד הוא רק ג' רבעי מיל וס"ל דכשהשמש נשקע תחת האופק ומתכסה מעינינו הוא סוף השקיעה, אבל תחילת השקיעה הוא זמן הרבה לפני זה והגמ' לא מיירי כלל מתחילת השקיעה, נמצא מה דאמר הגמ' בפסחים דיש ל' מיל מנץ החמה עד השקיעה הכוונה לסוף השקיעה והוא שקיעה הנראית, ולהרמב"ם יש ל' מיל במשך יי"ב שעות שיש ביום תקופת ניסן מנץ החמה עד שקיעה הנראית. אבל תחילת השקיעה הוא קודם לזה ולא מיירי הגמ' מזה נמצא דלהשיטה דשיעור מיל שהוא כ"ד דקות משערינן לסוף השקיעה ואין שום נפ"מ אמתי הוא תחילת השקיעה. וכן לשיטת הח"י דשיעור מיל הוא כ"ב דקות וחצי הולך ג"כ לפי שיטת הרמב"ם אלא שהולך לשיטת ר' יהודה שיש ל"ב מיל מהנץ עד השקיעה וד' מיל מהשקיעה עד צאה"כ.

ומעתה ממ"נ לכל השיטות לא נשתנה כלל שיעור המיל, דלר"ת וסיעתו שמפרשים דברי הגמ' משקיעת החמה עד צאת הכוכבים דהכונה לתחילת השקיעה הרי כלהו ס"ל

דברי רע"ק דאמר מן המודיעם לחוץ הוי דרך רחוקה דלא ס"ל כאחרים דהנה כתבו המפרשים [עיין מעדני יו"ט פ"ק דברכות] דעולא מדד מן המודיעם עד ירושלים ומצא דאיכא רק ט"ו מיל א"כ מזה הוכיח עולא דלא ס"ל לרע"ק כאחרים ומיירי ביום בינוני כשחל התקופה חודש אחד אחר הפסח נמצא בערב פסח איכא יי"ב שעות מע"ה עד צאה"כ ול' מיל מהנץ עד השקיעה וט"ו מיל מחצות עד השקיעה.

ד

לפי שיטת הבני ציון דצאה"ב הוא סמוך לשקיעה הנראית, נתישב יותר שיטת התה"ד דחשבון מיל הוא י"ח דקות

והנה לפי שיטה זו דשיעור מיל הוא י"ח דקות וחושבין עשרה פרסאות ליי"ב שעות פירשנו דע"כ צ"ל דהגמ' מיירי דערב פסח חל חודש שלם לפני התקופה כמ"ש הפר"ח והמנ"כ דחודש אחד לפני התקופה יש יי"ב שעות מע"ה עד צאה"כ. אבל כל זה הוא רק לשיטת הפר"ח והמנ"כ דהד' מילין הוא אחר שקיעה הנראית. אבל באמת זה דוחק גדול לומר שיערה דבר כזה שיחול תקופת ניסן ביי"ד לחודש אייר. אבל לפי שיטת הבני ציון דתחילת השקיעה הנזכר בגמ' הוא זמן הרבה קודם שקיעה הנראית, ושקיעה הנראית הוא סוף השקיעה וג' רבעי מיל אח"כ הוא צאה"כ נמצא דפחות מרבע שעה אחר השקיעה הנראית הוא צאת הכוכבים. וה"ה עלות השחר הנזכר בגמ' הוא סוף עלות השחר והוא פחות מרבע שעה לפני תחילת הנץ וד' מילין לפני סוף הנץ החמה [ותחילת עלות השחר הוא ד' מילין לפני סוף עלות השחר וכבר הארכנו בזה במקום אחר] נמצא לפי"ז דאין צריך לומר דהגמ' מיירי חודש שלם לפני התקופה, דכדי לעשות יי"ב שעות יום בינוני מע"ה עד צאה"כ סגי להוסיף על יום התקופה רבע שעה לפני הנץ ורבע שעה לאחר השקיעה נמצא דשבוע א' או ב' שבועות לפני התקופה יש יי"ב שעות

שהעלינו דתחילת שקיעת החמה הוא זמן הרבה קודם שהשמש מתכסה מעינינו ולשיטת הבני ציון בעת שהשמש מתכסה מעינינו הוא כבר סוף השקיעה ואפ"ה יעלה החשבון י"ח דקות למיל. לפי מה שייסדנו דזהו כלל גדול לכו"ע דצריך לשער י"ב שעות לשיעור הילוך אדם ביום אחד, דיום בינוני לענין הליכה מיקרי ביום שיכול לילך י"ב שעות כמו שהבאתי לעיל משו"ת חוט השני, וא"כ לעולא ורבא שסברו דהעשרה פרסאות שאדם יוכל לילך ביום אחד הוא מע"ה עד צאה"כ משום שסברו דאדם הולך בדרך אף אחר השקיעה וגם קודם הנץ משו"ה חשבו יום בינוני ביום שיפול י"ב שעות מע"ה עד צאה"כ. ולפי שיטתינו דבעת שהחמה מתכסה מעיניו הוא כבר סמוך לצאה"כ נמצא דיש י"ב שעות ביום סמוך לתקופת ניסן ועל יום זה כיוונו הם. אבל לפי מה שהפריך הגמ' שיטתם לפירוש הגר"א וס"ל דמהלך האדם הוא רק עד השקיעה והעשרה פרסאות ביום אחד הוא מנץ החמה עד השקיעה, ע"כ דר' יוחנן מיירי ביום שיפול י"ב שעות מנץ החמה עד השקיעה, ולפי שיטתנו דשקיעת החמה הוא ע"ד משל שעה קודם שהשמש מתכסה מעינינו, נמצא דחודש אחד אחר יום תקופת ניסן יפול י"ב שעות מנץ החמה עד תחילת שקיעת החמה. ולמסקנת הגמ' לא כיון ר' יוחנן על יום שיש י"ב שעות מע"ה עד צאה"כ אלא על יום שיש י"ב שעות מסוף הנץ החמה עד תחילת שקיעת החמה והוא חודש אחד אחר התקופה, והוא נקרא יום בינוני לענין הליכת האדם. נמצא דאיך שנפרש בדברי הגמ' יעלה חשבון מיל י"ח דקות ודוק.

ולפי"ד צ"ל דהטעם שלא חשב ר' יוחנן העשרה פרסאות רק עד תחילת שקיעת החמה אינו משום שאין הולכין בדרך אחר תחילת השקיעה, שהרי עוד היום גדול. אלא משום דלפי חשבון השעות ראוי שנחלק המעת לעת לשנים ועד תחילת השקיעה שמתחיל השמש ליכנס בעוביו של רקיע נותנין אותו להיום

כשיטת התרוה"ד דמחשבים היום מע"ה עד צאה"כ כמ"ש המנ"כ מאמר שני פרק שיש וממילא מה דאמר הגמ' דיש עשרה פרסאות ביום מיירי מיום בינוני שיש י"ב שעות מהע"ה עד צאה"כ ומגיע י"ח דקות למיל, ואין נפק"מ כלל אמתי הוא תחילת השקיעה, והרמב"ם שמחשב היום מהנץ עד השקיעה הרי הוא ס"ל כהגאונים ולא מיירי הגמ' כלל מתחילת השקיעה אלא מסוף השקיעה והבן.

ה

פירוש המחדש של הגר"א דהעשרה פרסאות הוא מהנץ עד השקיעה שפיר מתאים גם לשיטתינו בתחילת השקיעה

והנה הגר"א סימן תנט ובשנות אליהו ריש מס' ברכות חידש פירוש חדש בכונת ר' יוחנן דמה דאמר ר' יוחנן דמהלך אדם ביום עשרה פרסאות כונתו רק מנץ החמה עד השקיעה דאף דמפורש בגמ' דף צג עב בדברי עולא דמפרש העשרה פרסאות מע"ה עד צאה"כ, וכן בדברי רבא מבואר דהעשרה פרסאות הוא מע"ה עד צאה"כ דכיון דאמר דעביו של רקיע שהוא ה' מילין הוא אחד מששה ביום ע"כ כונתו כמו שפירש רש"י דמהנץ החמה עד השקיעה איכא רק ל' מילין דנמצא דה' מילין הוא אחד מששה ביום, ומה דאמר ר' יוחנן עשרה פרסאות הוא מע"ה עד צאה"כ. וכתב הגר"א דהגמ' דמקשה תיובתא דרבא ותיובתא לעולא כונת הגמ' לפרוך דבריהם דס"ל בכונת ר' יוחנן דהעשרה פרסאות הוא מע"ה עד צאה"כ והגמ' מוכיח מהברייתא דהעשרה פרסאות הוא מהנץ החמה עד השקיעה דלא כרבא ועולא, ולפי"ז איכא עשרה פרסאות לי"ב שעות בתקופת ניסן ועולה מיל י"ח דקות. וכבר קדמו בפירוש זה ה"מעיל צדקה" בספרו "כנפי יונה" על יו"ד סימן ס"ט ע"ש. אך פירוש זה הוא נגד פירוש רש"י ותוס' ור"ח. אלא שכתב הגר"א ראייה לדבריו מדברי הירושלמי ולקמן נדבר מזה.

והנה אף לפי פירוש זה אין זה סתירה למה

דהרי כתבו שם דשעה ומחצה עולה לשמינית היום הרי דחשבו העשרה פרסאות רק ל"ב שעות ע"ש. וכן מפורש שם בתוס' הרא"ש דה' מילין הוא שעה ומחצה, וכן מפורש בתוס' שאנץ בפסחים דף י"א דה' מילין הוא שעה ומחצה ועולה לשמינית היום וא"א לומר דבכלם נפל טעות סופר, וע"כ דס"ל להתוס' דעשרה פרסאות הוא לחשבון י"ב שעות מע"ה עד צאה"כ ועולה שיעור מיל י"ח דקות. וכיון דע"כ צ"ל כן בדברי התוס' אף שקשה ע"ז קושיית הגר"א, א"כ לא נרויח כלום במה שנפרש דהרמב"ם בפ"ק דברכות ס"ל לחשוב העשרה פרסאות מהנץ עד השקיעה דהרי בדברי התוס' א"א לומר כן. והתירוץ שנימא בדברי התוס' נימא גם בדברי הרמב"ם.

ו

בדברי החזו"א דהראשונים פירושו בהגר"א

וראיתי בחזו"א סימן יג אות ב' שכתב דלפי פירוש הגר"א דברי התה"ד מכוונים ואחרי שהתה"ד דרכו לקבוע הוראותיו ע"פ הראשונים ז"ל ודאי קבלה בידו שיעור מיל ע"פ הראשונים שפירשו הסוגיא כפירוש הגר"א עכ"ל. אבל לפמ"ש לא נרויח כלום במה שנבאר דברי התה"ד ע"פ הגר"א דהרי עדיין יקשה מדברי התוס' ושאר ראשונים שס"ל להדיא דשיעור מיל הוא י"ח דקות והם חושבין העשרה פרסאות מע"ה עד צאה"כ. וכן הרמב"ן בתה"א הביא ראייה דעד צאת הכוכבים הוא יום מהא דאמר ר' יוחנן אדם מהלך מהלך עשרה פרסאות ומשקיעת החמה עד צאה"כ הוא אחד מעשרה ביום נמצא דהוא עושה יום מע"ה עד צאה"כ ע"ש. הרי להדיא דהוא חושב העשרה פרסאות מע"ה עד צאה"כ ומוכח שם מדבריו אח"כ דשיעור מיל הוא י"ח דקות שהרי כתב שם דבין פלג המנחה עד השקיעה אין ביניהם אלא ארבע מאות אמה בקירוב ע"ש. וע"כ צ"ל כמ"ש הפר"ח דהם אין חושבין יום בינוני בתקופת

ומעת שמתחיל ליכנס בעביו של רקיע נותנין אותו ללילה לענין חשבון השעות אף שעוד היום גדול, כמו שביאר הגר"א דחשבון השעות אינו תלוי בדין יום ולילה של תורה ומשו"ה חשב ר' יוחנן יום בינוני בשעה שיש י"ב שעות מסוף הנץ עד תחילת השקיעה.

הכרחו של הגר"א לפירושו אינו מישב שימת הראשונים לפי גירסתינו בדבריהם דמיל הוא י"ח דקות

אך זה דחוק קצת לתת לחשבון שעות הלילה מתחילת השקיעה אף שהשמש עדיין נראה לעינינו. אמנם באמת אין אנו אחראין להתאים שיטתינו לפי פירוש הגר"א, והרי רש"י ותוס' והר"ח הרי מפרשים העשרה פרסאות מע"ה עד צה"כ ושום ראשון לא פירש כהגר"א דהעשרה פרסאות הוא מהנץ עד השקיעה. ומה שכתב הגר"א דהרמב"ם יפרש כן הוא כדי לישב את דבריו בפיה"מ ריש ברכות דשיעור מיל הוא י"ח דקות. אמנם הרי אפשר לפרש דברי הרמב"ם כהתה"ד דחשבון העשרה פרסאות מע"ה עד צאה"כ ויהיה י"ב שעות מע"ה עד צאה"כ ואין לנו שום הכרח לומר דהרמב"ם יפרש כפירוש הגר"א, אלא דהגר"א לשיטתו הקשה דהמציאות הוא בתקופות ניסן איכא י"ב שעות מהנץ עד השקיעה, אבל הרי לא על הרמב"ם לבד תלונתו והרי גם התוס' בפסחים דף י"א כתבו דה' מילין עולה לשעה ומחצה וזהו כפי השיעור מיל הוא י"ח דקות, והרי בתוס' שם מפורש דעשרה פרסאות הוא מע"ה עד צאה"כ, אלא שהגר"א כתב להגיה בתוס' ד' מיל במקום ה' מיל ולפי"ז שיעור מיל כ"ב דקות וחצי עולה לשעה ומחצה לשיטת התוס', אבל באמת כבר כתבו דקשה מאד להגיה בדברי התוס', וראיתי בחילופי גירסאות הנדפס בסוף מס' סנהדרין שכתב בשם כת"י של הגר"א דהגר"א לא החליט בבירור להגיה וכתב דרק דאם נגיה בדברי התוס' א"ש, אבל באמת בדבריהם במס' סנהדרין א"א להגיה

הרבה קודם שיורד תחת האופק אודה
 לה ראיות הגר"א מהירושלמי ונתישב
 שיטת כל הראשונים בחשבון עשרה
 פרסאות

והנה הגר"א הרעיש להביא ראיה לשיטתו
 מדברי הירושלמי ברכות דף ד' ע"ב דאיתא
 שם וז"ל ר' יהודה אומר עביו של רקייע מהלך
 נ' שנה אדם מהלך ארבעים מילין החמה
 מהלך ת"ק שנה עד שהחמה מנסרת ברקיע
 מהלך נ' שנה אדם מהלך ד' מילין נמצאת
 אומר דעביו של רקייע אחד מעשרה ביום
 עכ"ל. והרי מהלך החמה של הת"ק שנה הוא
 לבד עביו של הרקייע הרי מפורש דהד' מילין
 הוא לבד העשרה פרסאות והעשרה פרסאות
 הוא להי"ב שעות מהנץ עד השקיעה. והנה
 ראית הגר"א הוא משום דמבואר בגמ' מס'
 חגיגה דף י"ב אדם הראשון מסוף העולם ועד
 סופו היה וח"א מן הארץ ועד לרקיע ומסיק
 דאידי ואידי חד שיעורא, ומן הארץ עד לרקיע
 הרי הוא ת"ק שנה כמ"ש שם דף י"ג ובפסחים
 דף צ"ד, וא"כ ה"ה מסוף העולם ועד סופו
 מהלך ת"ק שנה ואין חשבון עובי הרקייע
 בכלל. א"כ מה שאמר בירושלמי דמהלך
 החמה ת"ק שנה שיעור שאדם הולך י'
 פרסאות ע"כ אין עובי הרקייע בכלל.

ולכאורה תמוה על כל הראשונים
 שמפרשים העשרה פרסאות מע"ה עד צאה"כ
 ה"ה רש"י ותוס' והרמב"ן שדבריהם נגד
 ירושלמי מפורשת. ובחזו"א שם אות א' כתב
 וז"ל והירושלמי לא היה בידי הראשונים
 בקביעות מפני העניות שלא היו כתבי יד
 מצוים הרבה ומפני שאר סיבות. ואילו ראו
 רבותינו את הירושלמי היו מפרשים כן עכ"ל.
 אבל זה תמוה דהרי הרמב"ן באותו המאמר
 מביא קטעים מדברי הירושלמי ברכות וכן
 רש"י ותוס' ריש ברכות מביאים דברי
 הירושלמי ברכות ותמוה לומר דנעלם מהם
 דברי הירושלמי שהביא הגר"א.

ניסן וכמו שביארתי לעיל, וא"כ גם דברי
 התה"ד נפרש כן, ולא נצטרך לומר דבר זר
 דהתה"ד פירוש הסוגיא נגד רש"י ותוס' ולא
 נזכר בשום מקום בראשונים כפירוש הגר"א.

ועוד נלענ"ד בדברי התה"ד א"א לפרש
 דברי הגר"א, דהרי חזינן דהגר"א פירש כן
 רק לדעת הרמב"ם אבל בדברי התה"ד כתב
 שהוא שגגה גדולה עד מאד. משום דהתה"ד
 הרי ס"ל בסימן א' לענין פלג המנחה ולשאר
 הדינים דשעות היום הוא מע"ה עד צאה"כ
 וא"כ הרי א"א לומר דס"ל דחשבון העשרה
 פרסאות הוא מנץ עד השקיעה. ואף דבחזו"א
 שם אות ג' ר"ל דאינו תלוי זה בזה ואף דלענין
 חשבון שעות חשבינן מע"ה עד צאה"כ מ"מ
 י"ל דחשבון העשרה פרסאות חושבין מהנץ
 עד השקיעה. אבל לענ"ד קשה להלמו דהרי
 כל פירוש הגר"א נבנה על מה דאמר בגמ' שם
 אמר לך ר' יוחנן אנא ביממא הוא דאמרי
 ומפרש הגר"א מה שאמרתי שאדם הולך ביום
 עשרה פרסאות היינו ביממא שהוא מהנץ
 החמה עד השקיעה והיינו כר"י ע"ש. ולמה
 נקרא יממא מהנץ עד השקיעה והלא קי"ל
 דמע"ה עד צאה"כ הוא יום, וע"כ צ"ל דכיון
 דלענין חשבון שעות היום הוא מנץ עד
 השקיעה לכן אמר אנא ביממא אמרי היינו
 שעות היום וזהו רק להרמב"ם ולהגר"א
 שחושבין שעות היום מהנץ עד השקיעה. אבל
 להתה"ד וכל הראשונים שהלכו בשיטה זו
 דחשבון שעות היום הוא מע"ה עד צאה"כ
 ה"ה התוס' והרמב"ן והרשב"א ור"ת כמ"ש
 המנ"כ, לשיטתם א"א לפרש מ"ש הגמ' אנא
 ביממא אמרי היינו מהנץ עד השקיעה דלמה
 יקרא זה ביממא הרי היום נקרא מע"ה עד
 צאה"כ אף לענין השעות. ע"כ לענ"ד א"א
 להעמיס פירש הגר"א בדברי התה"ד ושאר
 ראשונים ז"ל. ואולי החזו"א מפרש את דברי
 הגמ' באופן אחר ואנחנו לא נדע.

הכוכבים מגיע השמש עד לסופו של הרקיע ובסופו של העולם נמצא דמהירושלמי מוכח דעביו של הרקיע הוא בכלל העשרה פרסאות נגד דברי הגר"א, ומה שחשב הגר"א להביא ראיה לשיטתו מהירושלמי נגד כל הראשונים הכל לפי הבנתו בתחילת השקיעה. אבל לפי מה שנתבאר דבתחילת השקיעה לא הגיע השמש לסוף העולם א"כ הרי מיושב דברי כל הראשונים שחושבים העשרה פרסאות מע"ה עד צאה"כ, ודבריהם מתאימים מאד עם הירושלמי. ומכל זה ראיה לשיטתנו בתחילת השקיעה.

דהארכנו לעיל דתחילת השקיעה לשיטת ר"ת הוא מוקדם הרבה קודם שהשמש מתכסה מעינינו וכשהחמה באמצע הילוכו בצד מערב כבר התחיל השמש לילך בעביו של הרקיע אף שהשמש עדיין נראה לעינינו משום דחלונו של הרקיע הולך באלכסון והשמש דרך הילוכו לצד מטה הולך ושוקע יותר ויותר לתוך עביו של הרקיע, א"כ אדרבה עביו של הרקיע הרי הוא בכלל הת"ק שנה שהרי רק מסוף העולם ועד סופו הוא ת"ק שנה וכשהשמש מתחיל לשקוע הרי עדיין אינו בסופו העולם עד שיורד למטה לגמרי ובגמר השקיעה בצאת

אל ירבה בדקדוקים יתירים בכל דבר שעושה, שזהו כונת היצר לעשות לאדם מורא שמא אינו יוצא בדבר זה, כדי להביא אותו לעצבות, "ועצבות היא מניעה גדולה לעבודת הבורא יתברך שמו", ואפי' נכשל ח"ו בעבירה לא ירבה בעצבות שיבוטל מעבודה רק שיעציב על העבירה, "ויחזור לשמוח בהבורא יתברך שמו".

(בעל שם טוב פ' בראשית, קנד)

* * *

וגם נראה וכו' כי זמנתה אסתר להמן וע"י אכילה זו נכנס בו קצת קדושה כיון שאכל מאכל קדושה לכן כתיב "ויצא המן "שמח" וטוב לב" שזה מורה על הקדושה.

(קדושת לוי, כללות הנסים)

* * *

ואין נצה ללחוס עם כל המונעים אלא ע"י שמחה של קדושה.

(שומר אמונים פרק ד')

* * *

והתורה והתפלה יהיו בשמחה ותעורר לבך באיזה ניגון משמח ותכיר בטובת השי"ת ובחסדים עליך שזכית ללמוד תורה וללבוש תפילין הקדושים.

(מכתבי הגה"צ ר' אהרן יוסף לוריא)

* * *

שמחה שהוא יהודי

הגה"צ ר' משה מידנר כותב: כשיהודי מברך בבוקר ברכת שלא עשני גוי צריך לשאוב מזה שמחה על כל היום.

* * *

הגה"צ הס"ק ר' מרדכי מלעכעוויטש אמר: א איד זאל ארום גיין מיט שמחה מזה שהוא יהודי הריני מבטיח לו כי ינצל מכל מיני נזקים אפי' מדבר עבירה ינצל.